

* نگاه کلی

سلام دوستان، امیدوارم که در این آزمون موفق‌تر از آزمون جامع اول بوده باشید! البته این آزمون نسبت به آزمون قبلی کمی سخت‌تر طراحی شده بود اما مطمئناً شما هم در این مدت بی‌کار ننشسته بودید و بر میزان دانایی و توانایی خود افزوده‌اید. اگر این‌طور است، از پا ننشینید؛ همچنان آهسته و پیوسته و به‌دور از اضطراب‌های ادواری و دلشوره‌های بازاری (!) به‌راه خود ادامه دهید. سعی کنید با درک عمیق مطالب و تمرین بسیار، بر مهارت‌های خود بیفزایید. هنوز تا کنکور فرصت بسیاری باقی است. شب کنکور هم دچار تب کنکور نشوید! کسی که مسیرش را درست برگزیده و تا حد امکان به پیش‌رفته، به خودش احترام می‌گذارد، دلش را به خدا می‌سپارد و با امید به آینده به سؤالات کنکور پاسخ می‌دهد؛ حتماً هم قبول می‌شود! باور کنید، خواهید دید.

خُب، برویم به سراغ نقد این آزمون. همان‌طور که گفتیم، سؤال‌های این آزمون کمی سخت‌تر و هم‌چنین پخته‌تر از آزمون جامع قبلی بوده است. تعداد غلط‌های آشکارش هم کم‌تر بوده که جای تشکر دارد! ویراستاری علمی و فنی این آزمون بسیار ضعیف بوده است؛ به‌ویژه در بخش ویراستاری فنی، بی‌توجهی شدید طراحان و ویراستاران محترم به فاصله‌های میان‌واژه‌ای و میان‌حرفی، خواندن بیت‌ها و متن‌ها را برای دانش‌آموزان - و هر خواننده‌ای - دشوار می‌کند؛ به این نمونه‌ها توجه کنید:

- در بیت متن تست پنجم، «زِ سر» و «سرِ پرهوس» باید با فاصله‌ی میان‌واژه‌ای نوشته شود.
- در متن تست چهاردهم، «تکیه‌کلام» باید با فاصله‌ی میان‌حرفی (نیم‌فاصله) نوشته شود.
- در متن تست شانزدهم، «زرین‌کوب» باید با فاصله‌ی میان‌حرفی نوشته شود.
- در متن تست بیست و پنجم، «آن‌چه» باید با فاصله‌ی میان‌حرفی نوشته شود.

هم‌چنین اشتباهات تایپی ای مانند «المنقد» به‌جای «المنقذ» (گزینه‌ی ۲ سؤال ۱۷) یا «آخرین است» به‌جای «آفریده است» (پاسخ تست ۱۴) نشانه‌ی نبود یا ضعف شدید سازوکار ویراستاری در این آزمون جامع کشوری است. اما آن‌چه بیش از همه، من معلم ادبیات را شرمند می‌کند، نارسایی و ناپختگی قلم پاسخ‌دهندگان محترم درس زبان و ادبیات فارسی است. واقعاً آیا چنین جمله‌بندی‌های نارسا و ناشیانه‌ای شایسته‌ی قلم طراحانی است که متولی سنجش میزان درک و توانایی ادبی فرزندان ایران هستند؟ فقط به‌عنوان نمونه به این دو مورد توجه کنید:

پاسخ تست ۱۳: «در همه‌ی گزینه‌ها، مواردی آمده است که وجودشان در بازنویسی الزامی است» (آن‌چه در گزینه‌ی اول آمده، در بازنویسی الزامی نیست.) «اما در گزینه‌ی ۳ رعایت امانت ضرورت دارد که این‌جا برعکس آمده است.» (منظور پاسخ‌گوی محترم این بوده است: «رعایت امانت در بازنویسی ضرورت دارد که در گزینه‌ی سوم، خلاف این مطلب آمده است.»)

پاسخ تست ۱۸: در گزینه‌ی ۴ تشبیه اسب باد صبا برای نشان دادن سرعت اغراق آمیز است. در گزینه‌ی ۳ تشبیه اشک به سیل که توأم با اغراق و مبالغه است. در گزینه‌ی ۳ قضا و قدر که مانند شاهین تیزپرداز است و اغراق آمیز است.

در متن همین تست نیز یک اشکال ویرایشی جدی به چشم می‌خورد:

«۱۸- در همه‌ی ابیات به‌جز بیت اغراق و تشبیه همراه شده است.»

با چه چیزی همراه شده‌است؟!

حالت ویراسته‌ی سؤال:

۱- در همه‌ی ابیات، به جز بیت، اغراق با تشبیه همراه شده‌است.

۲- در همه‌ی ابیات، به جز بیت اغراق و تشبیه همراه شده‌اند.

اما گذشته از همه‌ی این ایرادها، در نگاه کلی باید بگویم که طراحان محترم این آزمون، برای طراحی پرسش‌ها، زحمت و هنر بیشتری به خرج داده‌اند و امیدوارم که در آزمون بعدی نیز همین همت را با سنجیدگی و دقت بیشتری همراه سازند!

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱۹	خواستن معنای فعل، درون بیت، به درک معنای بیت نیاز دارد. در واقع این سؤال‌ها، گونه‌ای از پرسش‌های درک معنا به‌شمار می‌آیند که به شکل سؤال از معنای واژه مطرح می‌شوند.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	توضیح مربوط به هر دو کتاب، در فهرست نام‌های کسان، جای‌ها و کتاب‌ها در پایان کتاب ادبیات فارسی ۲، آمده‌است که به خاطر سپردن مطالب این فهرست‌ها (اعلام آخر کتاب‌ها) برای هر انسانی - حالا چه کنکوری باشد چه نباشد! - کاری دشوار و طاقت‌فرسا است.
۱۰	گرچه تشخیص اسم از صفت کار بسیار ساده‌است، اما از آن‌جاکه در کتاب درسی (و معمولاً کلاس‌های درس) به آن پرداخته نمی‌شود، این کار برای دانش‌آموزان ناآشنا با دستور، دشوار به نظر می‌رسد. (در جلد دوم کتاب زبان فارسی، نشر دریافت، در مبحث گروه اسمی، راه‌های تشخیص اسم از صفت، آموزش داده شده‌است.)
۱۱	معمولاً دانش‌آموزان «هم» را که در بسیاری از واژه‌ها مانند «همراه، همدل، همسو، هم‌میهن و ...» به‌عنوان پیشوند به‌کار می‌رود و «تکواژ وابسته» است، اشتباهاً تکواژ آزاد به‌شمار می‌آورند و این واژه‌های مشتق را به‌اشتباه مرکب فرض می‌کنند.
۲۳	املا‌ی درست «ثقات» را فقط با توجه به هم‌ریشگی آن با «ثقت» (اطمینان، مطمئن) می‌توانستید حدس بزنید. توجه: در آزمون سراسری نیز واژه‌هایی مطرح می‌شود که عیناً در کتاب‌های درسی نیامده‌اند اما هم‌ریشه‌های آن‌ها در کتاب‌های درسی مطرح شده‌اند و شما باید از روی هم‌ریشگی معنا یا املا‌ی آن‌ها را حدس بزنید. (خواندن کتاب املا و لغت در آزمون سراسری، ذهن شما را در پیدا کردن هم‌ریشه‌ها فعال و توانمند می‌کند. برای خواندن این کتاب چند روز مانده به کنکور هم دیر نیست، چه رسد به حالا!)
۲۴	پیچیدگی معنایی و تصویری بیت، پیدا کردن آرایه‌ها را در آن دشوار می‌کند.
۲۵	درست خواندن و فهمیدن بیت گزینیه‌ی دوم نیاز به تمرین و آشنایی با ادبیات قدیم فارسی دارد. («عقاب» در پایان این بیت به معنای عذاب و مجازات است.)

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره پرسش	توضیح
۳	درست است که در متن اصلی گلستان «غالب» آمده است اما «قالب گفتار سعدی» نیز ترکیبی کاملاً پذیرفته است و با ادامه‌ی عبارت نیز هماهنگی دارد؛ پس تنها به کمک رد گزینه‌های دیگر می‌توان به پاسخ مورد نظر طراح این تست رسید که همین امر این تست را کاملاً غیراستاندارد می‌کند.
۶	واقعاً معنای بیت گزینه‌ی اول (گزینه‌ی پاسخ) چیست؟ من یا شما از کجا باید بدانیم و اصلاً چرا باید بدانیم که در این بیت از قصیده‌ی خاقانی - که با مطلع «هان ای دل عبرت‌بین از دیده عبر کن هان / ایوان مدائن را آینه‌ی عبرت دان» آغاز می‌شود - شاعر به یکی از عادت‌های خسرو پرویز اشاره داشته است و آن این‌که، ایشان علاقه‌ی خاصی به خوردن تره به همراه غذا داشته‌اند و فصل‌هایی از سال که تره حاصل نمی‌شده است، دستور ساخت تره‌هایی از جنس طلا را داده‌بوده که بر سر سفره بگذارند تا ایشان با دیدن این تره‌های زرین اشتهایشان باز شود! مطمئناً جای طرح چنین بیت‌های فضل‌فروشانه و عاری از هنری هرچاکه باشد، در آزمون ادبیات عمومی نیست!
۱۲	اگر در متن پرسش، فقط «حذف به قرینه‌ی معنوی» آمده بود، می‌شد این تست را یک تست غیراستاندارد که با توجه به مطالب کتاب‌های نظام قدیم آموزشی طراحی شده است، در نظر گرفت. اما از آن‌جاکه در متن تست «حذف به قرینه‌ی لفظی» نیز مطرح شده است، این تست هیچ پاسخی ندارد و نادرست است. زیرا در گزینه‌ی دوم نهاد جمله‌ی سوم «رستم» است که به قرینه‌ی لفظی نهاد جمله‌ی دوم حذف شده است.
۱۳	اشتباه تاییی باعث شده است که این تست کاملاً غلط باشد. در متن پرسش باید «سواد» می‌آمد که اشتباهاً «سودا» تایپ شده است.
۱۸	در گزینه‌ی اول، تشبیه قضا و قدر به شاهین احساس اغراق را بر نمی‌انگیزد؛ اما این که حافظ در بیت دوم خود را برترین شاعران تاریخ بشر معرفی کرده است، مطمئناً مایه‌هایی از اغراق و مبالغه را به همراه دارد. بنابراین این تست کاملاً سلیقه‌ای و غیراستاندارد است.
۲۰	اگر دانش‌آموزی «بی‌وفایی معشوق» را معیار سنجش بیت‌ها در نظر بگیرد، گزینه‌ی نخست را به‌عنوان پاسخ این تست برمی‌گزیند و مطمئناً حق چنین دانش‌آموزی نیست که $\frac{1}{3}$ نمره‌ی منفی نصیب او شود! منصفانه این است که این تست نسنجیده، حذف شود.

* پاسخ‌های نادرست

شماره پرسش	توضیح
۱۹	در پاسخ تشریحی، معنای درست «شد» در گزینه‌ی سوم بیان نشده است و تنها چنین جمله‌ی گنگی آمده است: «... اما در گزینه‌ی ۳ معنی «شد» است!» به‌رحال بهتر است بدانیم که «شد» در این بیت به معنی «پیش‌آمد» است.

به امید روزهایی بهتر و آزمون‌هایی بهتر!

دکتر هامون سبطی

دوستان عزیز از آقای دکتر سبطی خواهش کرده ایم که در فرصت باقی مانده تا آزمون سراسری پاسخ‌گوی سؤالات شما در درس زبان و ادبیات فارسی باشند. شما می‌توانید سؤالات خود را در قسمت حرف‌های شما (در صفحه اصلی سایت نشر دریافت) برای ما بفرستید و منتظر پاسخ آن باشید.